

Mag. Zdenka Repanšek

Analiza dejavnikov, ki vplivajo na izbiro srednje šole, in analiza ocene kakovosti šolske svetovalne službe

Povzetek: Med dijaki prvih letnikov poklicnih in strokovnih srednjih šol ter gimnazij smo leta 2008 izvedli raziskavo. Po tej raziskavi najbolj vplivajo na izbiro srednje šole pri dijakih gimnazij učni uspeh, prijatelji in starši, pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol pa zanimivost področja in poklica, ugled poklica in učni uspeh. Najpomembnejši vir informacij, ki so vplivale na odločitev o vpisu, so informacije, ki jih je učenec pridobil na informativnem dnevu, sledijo priporočila tistih, ki že obiskujejo to srednjo šolo, in starši. Nadalje smo v raziskavi še ugotovili, da je učni uspeh učencev v zadnjih dveh letih osnovne šole tesno povezan s stopnjo izobrazbe staršev. Ugotovili smo tudi, da so bile tri četrtine dijakov s svetovanjem svetovalnega delavca v osnovni šoli zadovoljne, četrtnina dijakov pa s svetovanjem svetovalnega delavca v osnovni šoli in izbiro srednje šole nezadovoljna. Večina dijakov je eno leto po vpisu na srednje šole zadovoljna z izbiro srednje šole. Dobljeni izidi kažejo, da se morajo svetovalni delavci s tem področjem več ukvarjati, saj je njihov vpliv premajhen.

Ključne besede: poklicna orientacija, poklicno odločanje, šolska svetovalna služba, dejavniki poklicnega odločanja, informativni dan, učni uspeh.

UDK: 37.048.4

Strokovni prispevek

Mag. Zdenka Repanšek, Univerza v Ljubljani, Slovenija
e-naslov: zdenka25@hotmail.com

Izbira poklica je ena najpomembnejših odločitev v življenju posameznika, ki deloma vpliva na njegov odnos do dela v službi, na njegove uspehe in neuspehe. Ker se v naši družbi z danim šolskim sistemom čas odločanja za poklic povezuje z obdobjem mladostnikovega odraščanja, so vplivi na odločanje še toliko pomembnejši. Vemo, da mladostnik drugače sprejema nasvete in opozorila zunanjih svetovalcev in avtoritet kot odrasel človek. Zato pomenijo raziskave in analize dejavnikov, ki vplivajo na odločitev posameznika, da se bo vpisal na določeno srednjo šolo, dodatno osvetlitev problema.

V prvem delu članka na kratko opisujemo pomen poklicne orientacije na splošno ter naraščanje pomena poklicne orientacije v Evropski uniji, v drugem delu predstavljamo raziskavo in njene izsledke, ki smo jo opravili med dijaki prvih letnikov srednjih poklicnih in strokovnih šol ter gimnazij leta 2008 z analizo dejavnikov, ki vplivajo na izbiro srednje šole in pomen svetovalne službe.

Pomen poklicne orientacije

Muršak opredeljuje »poklicno orientacijo« (»vocational orientation«) kot informiranje in izobraževanje, ki naj učencem omogočita, da spoznajo svet dela in sistem poklicnega svetovanja ter možnosti, ki jim jih ponujata. V slovenščini se uporabljajo trije pojmi z različnimi pomenskimi odtenki: »svetovanje«, »usmerjanje« in »orientacija«, odvisno od koncepta in namena dejavnosti. »Poklicno svetovanje« je pomensko bližje pojmu »poklicna orientacija«, vendar se nanaša le na ožji sestavni del poklicne orientacije, na svetovanje, je pa pomensko širši kot poklicno usmerjanje, čeprav je svetovanje tudi sestavni del usmerjanja (Muršak 2002, str. 83).

Z vidika socialno-ekonomskega razvoja družbe ima poklicna orientacija tele dolgoročne vplive: zmanjša osip v izobraževanju, zmanjša število napačnih odločitev za izobraževanje in zaposlovanje, poveča motivacijo učencev za izobraževanje in izboljša usposobljenost delovne sile (Rupar 2007, str. 223). Z dobro poklicno orientacijo je treba omogočiti, da se bodo učenci s svojimi strokovnimi delavci in starši ter šolskimi svetovalnimi delavci več let sistematično pripravljali na prvo

in hkrati najpomembnejšo odločitev za nadaljnje izobraževanje. To ne pomeni učenca voditi k izbiram, ki so dobre po naši presoji, ali celo odločati namesto njega, ampak mu pomagati do samostojnih, pretehtanih odločitev.

V politiki Evropske unije so bili določeni cilji, ki po eni strani poudarjajo konkurenčnost, ki temelji na znanju, po drugi strani pa socialno vključenost. V znanju torej Evropska unija vidi poglavitno konkurenčno prednost evropskega gospodarstva. Tako je v Evropski uniji dobila večjo težo kot v preteklosti tudi orientacija. To je izraz, ki se nanaša na različne dejavnosti (informiranje, svetovanje itn.), s katerimi želijo pomagati mladim in tudi odraslim pri spoznavanju njihovih lastnosti, možnosti za izobraževanje in zaposlovanje ter pri odločanju o kariernih ciljih in uresničevanju teh. V vmesnem poročilu o uresničevanju lizbonske strategije (*Education & Training ... 2004*), ki je bilo pripravljeno leta 2004, je karierna orientacija navedena med štirimi ključnimi dejavnostmi, ki ustvarjajo odprta, privlačna in dostopna učna okolja. Poročilo tudi navaja, da je treba okrepiti vlogo, kakovost in koordiniranost služb za karierno orientacijo, da bodo lahko dajale večjo podporo državljanom. Izvajalci te dejavnosti so med drugim tudi svetovalne službe v šolah, agencije, ki izvajajo nekatere programe zaposlovanja, različne svetovalne agencije, delno pa tudi učitelji, delodajalci.

Velika raznolikost služb za karierno orientacijo v Evropski uniji je leta 2001 vodila Evropsko komisijo k odločitvi, da najprej naredi pregled sistemov in služb ter politik karierne orientacije v državah članicah Evropske unije. Sprotnega pregleda namreč ni bilo, zato si tako rekoč ni bilo mogoče ustvariti prave slike o tem, kakšni sistemi karierne orientacije so v državah Evropske unije, kako so financirani, kakšno politiko vodijo države na tem področju, kako zagotavljajo kakovost, kako usposablajo svetovalce. Karierna orientacija v tistih letih ni postala aktualna le v Evropski uniji, ampak je postala prioriteta tudi v nekaterih drugih mednarodnih organizacijah. Slovenija je bila vključena v študijo, ki jo je leta 2003 izvedla ETF (*European Training foundation*) (*Review of ... 2003*), zajemala pa je enajst držav kandidat, tudi Slovenijo. Izsledki te študije in tudi drugih študij so strnjeni v skupnem poročilu Politike karierne orientacije v družbi znanja (*Guidance policies ... 2004*). Študija je obširna in je celostno zajela področje karierne orientacije in služb, ki to dejavnost izvajajo.

V omenjeni študiji ETF so bile leta 2003 tudi za Slovenijo prikazane naslednje prednosti in slabosti. Prednosti: razširjenost svetovalnih služb v šolah, prisotnost službe za poklicno orientacijo na ZRSZ, raven sedanjega profesionalnega razvoja zaposlenih na področju poklicne orientacije, večji interes drugih partnerjev (ki se kaže v večjem sodelovanju pri dejavnostih in projektih s področja poklicne orientacije), razvoj izobraževalne orientacije za odrasle, naraščajoče zanimanje nosilcev politike za poklicno orientacijo. Področja, na katerih je treba pospešiti razvoj, pa so: pomanjkanje kakovostnega specializiranega usposabljanja in izobraževanja za svetovalce, marginalni položaj poklicne vzgoje v slovenskih šolah, da ni jasne in koordinirane politike v poklicni orientaciji in služb za poklicno orientacijo v visokošolskem izobraževanju (Niklanović 2007, str. 14).

Velika pomanjkljivost v Sloveniji je to, da ni študijske smeri poklicnega ali kariernega svetovanja, kot je v številnih razvitih evropskih državah, ki imajo

tak študij na dodiplomski ali podiplomski ravni ali celo na obeh. Na dodiplomski ravni poznajo tak študij na primer na Finskem, Poljskem, Portugalskem, v Romuniji in Veliki Britaniji (Guidance policies ... 2004, str. 83). Na podiplomski ravni poznajo tak študij na Irskem, v Franciji in Španiji (McCarthy 2001, str. 8). V Latviji financira razvoj in uvajanje študijskega programa Karierna orientacija Ministrstvo za izobraževanje. Določeno število prihodnjih predavateljev so poslali na šolanje v tujino (Niklanović 2007, str. 21). Čeprav je izobrazbena struktura svetovalcev pri nas zadovoljiva, pa je problematično, da ni programov posebnega usposabljanja za poklicno svetovanje.

Raziskovalni problem in cilji raziskave

Odločitev o nadaljnjem šolanju pomeni veliko prelomnico v mladostnikovem življenju. Na učenčevu odločitev o tem vpliva veliko dejavnikov, in če se mladostnik ne odloči za gimnazijo, ta odločitev veliki meri pomeni tudi že odločitev za izbiro poklica ali vsaj poklicnega področja. Odločitev je odvisna od osebnostnih učenčevih lastnosti, podpore in pritiska staršev, učnega uspeha, vpliva prijateljev, od dela svetovalnih služb, medijev in drugih dejavnikov. Pričakovanja učencev do šolske svetovalne službe so različna. Nekateri sami poiščejo informacije in veliko sprašujejo, drugi pa le čakajo nanje.

Temeljni problem je bil torej, poleg odločilnega dejavnika za izbiro nadaljnjega šolanja, ugotoviti mnenje dijakov prvih letnikov gimnazij in srednjih šol o kakovosti šolske svetovalne službe v osnovni šoli ter vpliv šolske svetovalne službe v osnovni šoli pri izbiri nadaljnjega šolanja. V raziskavi smo želeli zvedeti, kateri dejavniki so najbolj vplivali na izbiro dijakov nadaljnjega šolanja ter kateri dejavnik je bil odločilen. Ali se učenci odločajo na podlagi svojega poklicnega ali izobraževalnega interesa za določeno srednjo šolo ali pa so dandanes pri odločanju za nadaljnje izobraževanje v ospredju dober zaslužek, ugled, določeno povpraševanje po nekaterih poklicih? Zanimalo nas je, kje dobijo učenci največ informacij o poklicih in možnostih nadaljnjega izobraževanja, ali se čutijo dovolj informirane ter ali čutijo, da so bili tudi sami pri iskanju informacij dovolj dejavni.

Raziskovalna metodologija

Vzorec in osnovna množica

Osnovno množico predstavljajo dijaki prvih letnikov srednjih triletnih poklicnih in štiriletnih strokovnih šol ter gimnazij osrednjeslovenske regije v šolskem letu 2007/08.

Z metodo slučajnostnega izbora (z žrebanjem) smo izbrali 9 srednjih poklicnih in strokovnih šol in gimnazij osrednjeslovenske regije.

Z metodo slučajnostnega izbora (z žrebom) smo izbrali več oddelkov dijakov prvega letnika triletnih poklicnih in štiriletnih strokovnih šol ter gimnazij.

Na vprašalnik je odgovorilo 528 dijakov, od tega 178 dijakov s triletnih poklicnih srednjih šol, 173 dijakov s štiriletnih strokovnih šol in 177 dijakov z gimnazij. V raziskavi je sodelovalo 47 % dijakov in 53 % dijakinj.

Zbiranje podatkov

Podatke smo zbrali s pomočjo vprašalnika, v katerem so bila nekatera vprašanja diferencirana glede na tip srednje šole. Vprašalnik je vseboval 18 vprašanj zaprtega tipa in 3 vprašanja odprtega tipa. V zaprtih vprašanjih smo dijake med drugim spraševali po oceni vpliva različnih dejavnikov in medijev na njihovo izbiro, stopnji izobrazbe staršev, vlogi in oceni kakovosti šolskega svetovalnega delavca v osnovni šoli in zadovoljstvu z izbiro srednje šole. Spraševali smo jih tudi o poznavanju centrov za informiranje in poklicno svetovanje (CIPS-ov) in IZIDE, informacijskega, izobraževalnega in svetovalnega centra, in vplivu teh na njihovo odločitev, o učnem uspehu v zadnjih dveh letih osnovne šole, o tem, ali so imeli ob odločanju o vpisu na srednje šole dovolj informacij o poklicih in možnostih nadaljnjega izobraževanja. Vprašalnik je obsegal tudi vprašanja o težavnosti sprejetja odločitve o izbiri srednje šole, o oceni lastne dejavnosti pri prepoznavanju lastnih interesov, o tem, ali so imele informacije, ki so jih dobili na informativnem dnevu, pomembno vlogo pri dokončnem vpisu na željeno šolo ter ocenjevanje vpliva predstavitve izbrane šole na informativnem dnevu.

Vprašalnik se je za dijake gimnazij in za dijake tri- in štiriletnih srednjih šol razlikoval v treh vprašanjih. Dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol so imeli pri dejavnostih, ki so vplivali na izbiro srednje šole, še dva dodatna dejavnika (zanimivost področja/poklica in ugled poklica). Pri vprašanju o izboru srednje šole so imeli, če se ne bi upošteval učni uspeh v osnovni šoli, dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol še dodatno možnost »Izbral bi gimnazijo.«.

Pri nekaterih vprašanjih so dijaki ocenjevali pomembnost, vplive in strinjanja s pomočjo petstopenjske lestvice. Dijaki so sami odgovarjali na vprašanja s poprejšnjimi navodili za izpolnjevanje. Vprašalniki so bili v tiskani obliki.

Zbiranje podatkov je potekalo na podlagi vprašalnikov od srede maja do začetka junija 2008. Vprašalnike za dijake smo vodstvom šol poslali po pošti. Šolam smo poslali 540 vprašalnikov in dobili vrnjenih 528.

Obdelava podatkov

Kvantitativni podatki so statistično obdelani z računalniškim programom SPSS. Pri obdelavi podatkov smo uporabili naslednje statistične metode:

- hi-kvadrat preizkus,
- t-test za neodvisna vzorca.

Rezultati in interpretacija

Vloga dejavnikov pri izbiri srednje šole oz. gimnazije

Zanimalo nas je, kateri dejavnik ima največjo vlogo pri izbiri srednje šole oz. gimnazije in koliko posamezni dejavniki vplivajo na učenčev odločitev. Predvidevali smo, da na izbiro učenčeve srednje šole oz. gimnazije najbolj vplivajo starši, ker pri tej starosti mladostniki še niso popolnoma osebno oblikovani in nimajo tako izražene poklicne želje, zato imajo starši velik vpliv na samo izbiro srednje šole oz. gimnazije. Starši z njimi preživljajo največ časa in jih tudi najboljše poznajo.

Dijaki so ocenjevali naslednje dejavnike: učni uspeh, vpliv staršev (njihovi nasveti), vpliv prijateljev, rezultati testov, opravljenih v okviru poklicne orientacije, zdravstveni razlogi, možnost pridobitve štipendije v srednji šoli, vpliv svetovalnih delavcev v osnovni šoli. Dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol so poleg teh dejavnikov ocenjevali še vpliv dveh dodatnih dejavnikov – zanimivost področja ali poklica in ugled poklica, dijaki gimnazij pa teh dveh dejavnikov niso ocenjevali, zato smo dijake tri- in štiriletnih srednjih šol in dijake gimnazij obravnavali ločeno. Vpliv dejavnikov so dijaki ocenjevali z vrednostmi od 1 do 5, pri tem pomeni 1 najmanjši vpliv in 5 največji vpliv. Za vsak dejavnik smo izračunali aritmetično sredino, da smo lahko dejavnike rangirali po oceni vpliva.

Dejavnik	f*	Aritmetična sredina
Zanimivost področja oz. poklica	104	3,89
Ugled poklica	105	3,50
Učni uspeh	190	3,14
Vpliv staršev (njihovi nasveti)	190	2,94
Vpliv prijateljev	189	2,56
Rezultati testov, opravljenih v sklopu poklicne orientacije	184	2,15
Zdravstveni razlogi	187	2,13
Možnost pridobitve štipendije v srednji šoli	188	2,08
Svetovalni delavci v osnovni šoli	183	2,06

Preglednica 1: Vpliv dejavnikov na izbiro srednje šole – dijaki triletnih in štiriletnih srednjih šol – izračun aritmetičnih sredin

* Število veljavnih odgovorov

Aritmetična sredina je pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol najvišja pri dejavniku zanimivost področja in poklica (3,89), sledita ugled poklica (3,50) in učni uspeh (3,14). Vpliv staršev je na četrtem mestu (2,94).

Dejavnik	f	Aritmetična sredina
Učni uspeh	175	3,62
Vpliv prijateljev	175	2,61
Vpliv staršev (njihovi nasveti)	176	2,52
Rezultati testov, opravljenih v sklopu poklicne orientacije	174	1,89
Možnost pridobitve štipendije v srednji šoli	173	1,87
Svetovalni delavci v osnovni šoli	174	1,70
Zdravstveni razlogi	176	1,30

Preglednica 2: Vpliv dejavnikov na izbiro srednje šole – dijaki gimnazij – izračun aritmetičnih sredin

Pri dijakih gimnazij je aritmetična sredina ocene vpliva najvišja pri dejavniku učni uspeh (3,62), sledita vpliv prijateljev (2,61) in vpliv staršev (2,52).

Rezultati so nas presenetili, saj smo pričakovali, da starši najbolj vplivajo na izbiro srednje šole. Bolj od staršev vplivata zanimivost področja ali poklica in ugled poklica ter učni uspeh. Zanimiva pa je ugotovitev, da imajo pri dijakih tri- in štiriletnih šol starši večji vpliv na izbiro srednje šole kot pri dijakih gimnazij. To si razlagamo s tem, da se del dijakov, ki se vpisuje na poklicne in strokovne srednje šole in ne namerava nadaljevati šolanja po končani srednji šoli, že odloča o poklicu, dijaki gimnazij pa se odločajo le med različnimi šolami, in ne poklici. V skladu s tem je razumljivo, da so bili dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol pred težjo in resnejšo odločitvev in so pri tem bolj upoštevali starše kot dijaki gimnazij.

Pri tri- in štiriletnih srednjih šolah ima dejavnik zanimivost področja in poklica visoko vrednost (veliko ocen 4 in 5). Pohvalno je, da je zanimivost področja močan dejavnik pri izbiri srednje šole. To pomeni, da so se dijaki odločali za posamezno poklicno področje iz veselja do opravljanja poklica, to pa prav gotovo pomeni veliko motivacijo pri učenju v nadaljevanju šolanja in tudi pozneje pri delu v poklicu.

Vpliv učnega uspeha na izbiro srednje šole je povsem razumljivo največji pri vpisu v gimnazije. Razmeroma visok je tudi pri vpisu v poklicne in strokovne srednje šole. V šolskem letu 2007/08, ko so se anketirani učenci vpisovali v srednje šole, so bile na šolah, ki so omejile vpis, poglavitno merilo za izbiro kandidatov zaključne ocene obveznih predmetov in ocene splošnega učnega uspeha v zadnjih treh letih osnovne šole (Sklep o ... 2006, str. 1). Zato ni presenetljivo, da so dijaki kot najpomembnejši dejavnik izpostavili učni uspeh.

Zanimiv je podatek, da imajo zdravstveni razlogi za vpis v poklicne in strokovne srednje šole večji vpliv kot pri gimnazijah. To lahko pojasnimo s tem, da je v nekaterih poklicih potrebna fizična sposobnost, da dijaki ne smejo biti alergični na razne kemične snovi, ki jih uporabljajo v poklicu, da morajo imeti dober vid in podobno. Pri gimnazijah je nekaj točk verjetno prispevalo dejstvo, da nekateri dijaki zaradi zdravstvenega stanja niso mogli izbrati poklicne ali strokovne srednje šole.

V obeh preglednicah izstopa dejstvo, da svetovalni delavci nimajo veliko vpliva na izbiro srednje šole, vendar imajo še vedno večji vpliv pri poklicnih in strokovnih srednjih šolah kot pri gimnazijah. To si lahko pojasnimo s tem, da svetovalni delavci marsikateremu učencu odsvetujejo vpis na gimnazijo, ker vedo, da nima danosti, ki bi mu zagotovile uspešno nadaljnje šolanje.

Vpliv virov informacij ali medijev na izbiro srednje šole

V nadaljevanju raziskave nas je zanimalo, kateri viri informacij ali mediji najbolj vplivajo na izbiro srednje šole. Predvidevali smo, da na izbiro srednje šole/gimnazije najbolj vplivajo informacije, ki jim jih je podala svetovalna služba v osnovni šoli, saj so v njej usposobljeni strokovnjaki za to področje in imajo dostop do vseh informacij, ki zadevajo poklicne odločitve ali izbiro srednje šole.

Dijaki so ocenjevali vpliv informacij oziroma medijev, ki so najbolj vplivali na izbiro srednje šole/gimnazije z vrednostmi od 1 do 5, pri tem pomeni 1 najmanjši vpliv in 5 največji vpliv. Dijaki so ocenjevali tele vire informacij ali medije: informacije, pridobljene na informativnem dnevu, priporočila tistih, ki že obiskujejo to srednjo šolo, starši, prijatelji, elektronski mediji (spletne strani srednjih šol), TV/internet, časniki in revije, sorodniki, svetovalni delavci v osnovni šoli, učitelji v šoli, poklicni svetovalci v zunanjih institucijah (CIPS), poklicni svetovalci v zunanjih institucijah (IZIDA). Za vsak dejavnik smo izračunali aritmetično sredino, da smo lahko vire informacij ali medije rangirali.

Informacije ali mediji, ki so vplivali na izbiro srednje šole/gimnazije	f	Aritmetična sredina
Na informativnem dnevu	515	3,49
Priporočila tistih, ki že obiskujejo to srednjo šolo/gimnazijo	521	3,12
Starši	522	2,96
Prijatelji	523	2,63
Elektronski mediji (spletne strani srednjih šol)	513	2,43
TV/internet, časniki in revije	522	2,24
Sorodniki	519	2,20
Svetovalni delavci v osnovni šoli	521	2,09
Učitelji v šoli	521	1,98
Poklicni svetovalci v zunanjih institucijah (CIPS)	515	1,54
Poklicni svetovalci v zunanjih institucijah (IZIDA)	511	1,38

Preglednica 3: Informacije ali mediji, ki so vplivali na izbiro srednje šole/gimnazije – izračun aritmetičnih sredin

Ugotovimo, da je aritmetična sredina pri dijakih najvišja pri informacijah, ki so jih dobili na informativnem dnevu (3,49), sledijo priporočila tistih, ki že

obiskujejo to srednjo šolo (3,12), in starši (2,96). Informacije, ki so jim jih dali šolski svetovalni delavci, so šele na osmem mestu (2,09).

Rezultat se ni ujema z našimi pričakovanji. Mogoči razlogi so v tem, da svetovalni delavci niso dovolj dostopni učencem ali da učenci premalo poznajo možnosti, ki jim jih lahko ponudijo svetovalni delavci. Svetovalni delavci bi morali v prihodnje narediti več na področju informiranja in utrditi položaj strokovne avtoritete na tem področju.

Najpomembnejši vir informacij za dijake so informacije, ki jih pridobijo na informativnem dnevu. Srednje šole imajo tako veliko odgovornost in hkrati priložnost, da se tedaj čim bolj predstavijo in privabijo dijake k vpisu na njihovo šolo. Učenci očitno najbolj verjamejo tistemu, kar vidijo s svojimi očmi, ter cenijo tudi izkušnje in priporočila dijakov, ki že obiskujejo to srednjo šolo, pa tudi nasvete staršev. Manj pomemben vir so prijatelji, elektronski mediji, sorodniki in svetovalni delavci. Prijatelji so kljub temu po naši raziskavi kar pomemben vir informacij, mogoče zaradi tega, ker so med prijatelji tudi tisti, ki že obiskujejo šolo, na katero se želijo učenci vpisati.

Na informativnem dnevu prihodnji dijaki začitijo ozračje, ki vlada na šoli, spoznajo prostore in predstavitve informatorjev. Na nekaterih poklicnih in strokovnih šolah lahko prihodnji dijaki opazujejo delo pri praktičnem pouku, kar jim še bolj približa poklic.

Povezava med dokončano stopnjo izobrazbe staršev in izbiro tri-, štiriletne srednje šole oz. gimnazije

Želeli smo tudi izvedeti, ali obstaja povezava med dokončano stopnjo izobrazbe staršev ter izbiro tri- in štiriletne srednje šole oz. gimnazije. Predvidevali smo, da so učenci, katerih starši imajo nižjo stopnjo izobrazbe, večinoma izbrali triletno poklicno oz. štiriletno strokovno šolo, in ne gimnazije, saj višje izobraženi starši bolje poznajo izobraževalni sistem. Podatki iz popisa 2002 kažejo na povezanost očetove izobrazbe z doseženo stopnjo izobrazbe njihovih otrok (Gaber 2006, str. 52). Bolj izobraženi starši imajo verjetno tudi višje dohodke in jih lahko dlje finančno podpirajo pri nadaljnjem izobraževanju.

Za izobrazbo smo vzeli najvišjo stopnjo izobrazbe enega od staršev. Pri obdelavi podatkov smo združili skupaj osnovno šolo in poklicno šolo, skupaj srednjo šolo in višjo šolo ter skupaj visoko šolo, univerzitetno izobrazbo, magisterij in doktorat. Naredili smo kontingenčno tabelo in izvedli hi-kvadrat preizkus.

			Tip srednje šole			Skupaj
			triletna	štiriletna	gimnazija	
Stopnja izobrazbe staršev	osnovna šola, poklicna šola	f	62	29	10	101
		f%	61,4 %	28,7 %	9,9 %	100,0 %
	srednja šola, višja šola	f	59	87	63	209
		f%	28,2 %	41,6 %	30,1 %	100,0 %
	visoka šola, univerzitetna izobrazba,	f	23	35	83	141
		f%	16,3 %	24,8 %	58,9 %	100,0 %
Skupaj	f	144	151	156	451	
	f%	31,9 %	33,5 %	34,6 %	100,0 %	

Preglednica 4: Izbrani tip šole v odvisnosti od stopnje izobrazbe staršev – hi-kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 90,114; $g = 4$; $p = 0,000$) je statistično pomembna. Ugotovili smo, da so učenci, katerih starši imajo nižjo stopnjo izobrazbo, večinoma izbrali triletno poklicno ali štiriletno strokovno srednjo šolo, ne gimnazije. Največ dijakov, katerih starši imajo osnovno šolo ali poklicno šolo, se je vpisalo na triletno šolo (61,4 %). Dijaki, katerih starši imajo srednjo ali višjo šolo, so se vpisali v največjem deležu na štiriletno srednjo šolo (41,6 %), dijaki, katerih starši imajo visoko šolo, univerzitetno izobrazbo, magistrij ali doktorat, pa so se večinoma vpisali na gimnazije (58,9 %). Ugotovitve lahko posplošimo na osnovno množico.

Podobne ugotovitve kot v naši raziskavi so tudi v raziskavi o učnem uspehu in vpisu osnovnošolcev na srednje šole glede na izobrazbo staršev (Peček idr. 2006, str. 27), ki je temeljila na podatkih 91 % celotne populacije učencev, ki so v obdobju od leta 1984 do 1997 končali osmi razred osnovne šole. Ugotovili so, da bolj kot so izobraženi starši, večja je verjetnost, da bo uspeh učencev boljši, manj izobraženi kot so starši, večja je verjetnost, da bo učni uspeh učencev slabši. Tudi mednarodna raziskava znanja matematike in naravoslovja TIMSS (Japelj 2004, str. 40–41) iz leta 2003 je pokazala, da so učenci, katerih starši imajo višjo izobrazbo, dosegli boljše rezultate kot učenci, katerih starši imajo nižjo izobrazbo.

Raziskava L. Marjanovič Umek (Marjanovič idr. 2006, str. 46) na vzorcu 427 mladostnikov devetega razreda devetletne osnovne šole je ugotovila podobno. Mladostniki, ki imajo bolj izobražene starše ter imajo doma več knjig in katerih starši imajo višje aspiracije glede nadaljnjega šolanja svojih otrok, imajo boljši učni uspeh od mladostnikov z manj izobraženimi starši, manjšim številom knjig in nizkimi pričakovanji staršev glede nadaljnjega šolanja svojih otrok.

Tudi izsledki naše raziskave kažejo na to, da stopnja izobrazbe staršev vpliva na izbiro tipa srednje šole. Bolj izobraženi starši imajo po vsej verjetnosti višje

prihodke, imajo lažji dostop do informacij, ki zadevajo izobraževanje njihovih otrok. Lažje spremljajo njihov napredek in jim lažje pomagajo, če je potrebno. Bolj izobraženi starši se bolj zavedajo pomembnosti izobraževanja za nadaljnjo prihodnost svojih otrok in jih pri tem spodbujajo. Do svojih otrok imajo višja pričakovanja, kar zadeva doseganje stopnje izobrazbe. Zaradi višjih finančnih sredstev jih lahko pozneje tudi dlje podpirajo pri izobraževanju, otrokom ni treba takoj priti do poklica. Zaradi višjih dohodkov jim lahko tudi olajšajo učenje (dostop do interneta, plačevanje inštrukcij, tečaji, nakup dodatnih knjig, priročnikov, slovarjev itn.).

Stopnja zadovoljstva dijakov prvih letnikov z izbiro srednje šole oz. gimnazije, ki jo obiskujejo

Želeli smo tudi ugotoviti, kako zadovoljni so dijaki prvih letnikov z izbiro srednje šole oz. gimnazije, ki jo obiskujejo. Dijake smo tako spraševali po njihovem zadovoljstvu eno leto po vpisu.

Dijake tri- in štiriletnih srednjih šol in dijake gimnazij smo obravnavali ločeno, saj so imeli različna vprašanja. Razlikovala so se v tem, da so dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol imeli še dodatno možnost, in sicer »Izbral bi gimnazijo«. Predpostavimo, da je dijak, če bi izbral isto srednjo šolo oz. gimnazijo, z izbrano šolo zadovoljen. Izvedli smo hi-kvadrat preizkusa.

Zadovoljstvo z odločitvijo izbire	f	f%
Izbral bi isto gimnazijo	120	75,5
Izbral bi drugo srednjo šolo/gimnazijo	39	24,5
Skupaj	159	100,0

Preglednica 5: Zadovoljstvo z odločitvijo izbire srednje šole – dijaki gimnazij – hi-kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 41,264; $g = 1$; $p = 0,000$) pri dijakih gimnazij je statistično pomembna. Dijaki gimnazij so večinoma (75,5 %) z izbiro gimnazije zadovoljni. Ugotovitve lahko splošimo na osnovno množico.

Zadovoljstvo z odločitvijo	f	f%
Izbral bi isto srednjo šolo	61	76,2
Izbral bi drugo srednjo šolo	12	15,0
Izbral bi gimnazijo	7	8,8
Skupaj	80	100,0

Preglednica 6: Zadovoljstvo z odločitvijo izbire srednje šole – dijaki triletnih in štiriletnih srednjih šol – hi-kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 66,775; $g = 2$; $p = 0,000$) je statistično pomembna. Dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol so bili večinoma (76,2 %) zadovoljni z izbiro srednje šole. Ugotovitve lahko posplošimo na osnovno množico.

Tako dijaki gimnazij kot dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol so večinoma zadovoljni z izbiro srednje šole, kar potrjuje naše domneve. Od nezadovoljnih jih je pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol 15 % dijakov menilo, da bi izbrali drugo srednjo šolo. Za 8,8 % dijakov tri- in štiriletnih srednjih šol, ki bi izbrali gimnazijo, pa predvidevamo, da niso imeli dovolj točk za vpis na gimnazijo.

Tukaj je priložnost in dolžnost šolskih svetovalnih služb, da se učencem, ki izberejo napačno poklicno pot, še bolj približajo in pripomorejo k njihovi pravilni odločitvi. Zaskrbljujoč podatek je, da je ne glede na tip srednje šole z izbiro srednje šole nezadovoljnih približno četrtnina dijakov. Ker se za vsakim odstotkom skriva toliko in toliko usod mladih ljudi, bi se morale šolske svetovalne službe še bolj truditi, da informirajo in usposobijo dijake, da bodo odgovorno, aktivno in pretehtano izbrali nadaljnje šolanje. Posledice nepravilnih odločitev čuti tudi družba kot celota.

Zanimalo nas je tudi zadovoljstvo z izbiro srednje šole v odvisnosti od spola. Predvidevali smo, da so dijakinje bolj zadovoljne z odločitvijo izbire srednje šole kot dijaki, saj so v tem obdobju bolj zrele in se zato posledično bolj pravilno odločajo glede izbire srednje šole.

Predpostavimo, da je dijak, če bi izbral isto srednjo šolo oz. gimnazijo, z izbrano šolo zadovoljen. Pri obdelavi podatkov smo pri dijakih tri- in štiriletnih šol združili odgovora »Izbral bi drugo srednjo šolo« in »Izbral bi gimnazijo« v enotni odgovor »Izbral bi drugo srednjo šolo/gimnazijo«. Naredili smo kontingenčno tabelo in izvedli hi-kvadrat preizkus.

			Izbral bi isto srednjo šolo/ gimnazijo	Izbral bi drugo srednjo šolo/gimnazijo	Skupaj
Spol	Moški	f	93	43	136
		f%	68,4 %	31,6 %	100,0 %
	Ženski	f	87	14	101
		f%	86,1 %	13,9 %	100,0 %
Skupaj		f	180	57	237
		f%	75,9 %	24,1 %	100,0 %

Preglednica 7: Zadovoljstvo z odločitvijo izbire srednje šole/gimnazije v odvisnosti od spola-hi kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 10,004; $g = 1$; $p = 0,002$) je statistično pomembna. V raziskavi se je pokazalo, da so dijakinje v večji meri (86,1 %) zadovoljne z izbrano srednjo šolo kot pa dijaki (68,4 %). Ugotovitve lahko posplošimo na osnovno množico.

Domnevamo, da so učenke v obdobju odločanja bolj zrele in da se resneje odločajo o nadaljnjem šolanju. Svetovalne službe bi morale v prihodnosti še več pozornosti posvečati tistim učencem, ki še niso dovolj zreli za odločitev o nadaljnjem šolanju.

Povezava med učnim uspehom v osnovni šoli in izbiro tri-, štiriletne srednje šole oz. gimnazije

V nadaljevanju nas je zanimala povezava med učnim uspehom v osnovni šoli in izbiro tri-, štiriletne srednje šole oz. gimnazije. Predvidevali smo, da so se učenci z odličnim in prav dobrim uspehom v večji meri odločili za gimnazije, in ne za tri- in štiriletne srednje šole. Pri obdelavi podatkov smo za učni uspeh zaokrožili aritmetično sredino učnega uspeha v zadnjem in predzadnjem razredu osnovne šole. Naredili smo kontingenčno tabelo in izvedli hi-kvadrat preizkus.

			Tip srednje šole			Skupaj	
			tri-letna	štiri-letna	gimnazija		
Povprečni učni uspeh v zadnjem in predzadnjem razredu osnovne šole	prav dober	f	28	103	36	167	
		f%	16,8 %	61,7 %	21,6 %	100,0 %	
	odličen	f	6	21	132	159	
		f%	3,8 %	13,2 %	83,0 %	100,0 %	
Skupaj			f	34	124	168	326
			f%	10,4 %	38,0 %	51,5 %	100,0 %

Preglednica 8: Vpis na tip srednje šole v odvisnosti od učnega uspeha v zadnjem in predzadnjem razredu osnovne šole – hi-kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 1,232; $g = 2$; $p = 0,000$) je statistično pomembna. Dijaki, ki so imeli v osnovni šoli prav dober uspeh, so se večinoma (v 61,7 %) vpisali na štiriletne srednje šole. Dijaki, ki so imeli v osnovni šoli odličen uspeh, pa so se večinoma (83 %) vpisali na gimnazije. Izkazalo se je, da se učenci, ki imajo odličen uspeh, sicer res večinoma vpisujejo na gimnazije, vendar pa se učenci s prav dobrim uspehom večinoma vpisujejo na štiriletne srednje šole. Ugotovitve lahko posplošimo na osnovno množico.

Rezultati so pričakovani, saj je splošni učni uspeh poleg zaključnih ocen obveznih predmetov v zadnjih treh letih osnovne šole poglavitno merilo za izbiro kandidatov na srednje šole, ki vpis omejujejo. V naši raziskavi pa se je tudi pokazalo, da se 13,2 % odličnih učencev vpiše v štiriletne srednje šole in 3,8 % odličnih učencev v triletne srednje šole. V raziskavi pa smo pri vplivu dejavnikov na izbiro srednje šole tudi ugotovili, da je imel dejavnik zanimivost področja/poklica najvišjo vrednost pri tri- in štiriletnih srednjih šolah. Sklepamo, da so se ti učenci

z odličnim uspehom vpisali na tri- in štiriletne srednje šole zaradi zanimanja za ta poklic ali poklicno področje. Te ugotovitve veljajo tudi za del učencev s prav dobrim uspehom (16,8 %), ki so se vpisali na triletno srednje šole.

Stopnja zadovoljstva dijakov s šolsko svetovalno službo v osnovni šoli glede poklicne orientacije

Ugotoviti smo želeli stopnjo zadovoljstva dijakov s šolsko svetovalno službo v osnovni šoli glede poklicnega svetovanja. Predvidevali smo, da je bila s svetovanjem svetovalnega delavca v osnovni šoli večina zadovoljna, saj so svetovalni delavci dovolj strokovno usposobljeni za pravilno svetovanje. Domnevali smo, da so bili dijaki, če so ocenili svetovanje svetovalnega delavca v osnovni šoli kot srednje kakovostno ali zelo kakovostno, s svetovanjem zadovoljni. Dijaki so ocenjevali kakovost svetovanja z ocenjevalno lestvico, ki je imela vrednosti od 1 do 5, pri tem je 1 najslabša ocena in 5 najboljša ocena. Pri obdelavi podatkov smo združili odgovora 1 in 2 v odgovor »Svetovanje ni bilo kakovostno«. Odgovor 3 je »Svetovanje je bilo srednje kakovostno«. Odgovora 4 in 5 smo združili v odgovor »Svetovanje je bilo zelo kakovostno«. Izvedli smo hi-kvadrat preizkus.

Ocena kakovosti svetovanja	f	f%
Svetovanje ni bilo kakovostno	154	29,8
Svetovanje je bilo srednje kakovostno	158	30,6
Svetovanje je bilo zelo kakovostno	204	39,5
Skupaj	516	100,0

Preglednica 9: Ocena kakovosti poklicnega svetovanja svetovalnega delavca v osnovni šoli

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 8,977; $g = 2$; $p = 0,011$) je statistično pomembna. 39,5 % dijakov je bilo s svetovanjem svetovalnih delavcev zadovoljnih, 30,6 % jih je srednje zadovoljnih, 29,8 % dijakov s svetovanjem ni bilo zadovoljnih. Večina (70,1 %) dijakov je s svetovanjem svetovalnih delavcev zadovoljna (ob domnevi, da večina pomeni: več kot 50 %). Ugotovitve lahko posplošimo na osnovno množico.

Več je sicer zadovoljnih kot nezadovoljnih dijakov, pri tem pa veliko število nezadovoljnih v naši raziskavi vzbuja skrb. V neki drugi raziskavi (Resman idr. 1999, str. 274–275), opravljeni na vzorcu 600 učencev osnovnih šol v šestem in sedmem razredu, so prišli do podobnih rezultatov: 80,9 % zadovoljnih in 19,1 % nezadovoljnih (če združimo odgovora »Vedno« in »Največkrat« v »Zelo zadovoljni«, »Včasih« opredelimo kot »Srednje zadovoljni« ter »Redko« in »Nikoli« kot »Manj zadovoljni«). Vendar so učenci v tej raziskavi ocenjevali delo svetovalne službe kot celoto, in ne samo glede poklicnega svetovanja. Treba je tudi poudariti, da so v tej raziskavi anketirali učence šestega in sedmega razreda osnovne šole, mi

pa smo anketirali dijake prvega letnika za mnenje o preteklem obdobju, ko so še bili v osnovni šoli.

V raziskavi o delovanju mreže svetovalnih služb (Bezić 2008, str. 68) je ugotovljeno, da morajo svetovalni delavci opravljati tudi administrativne naloge, ki ne spadajo v delo svetovalne službe, vendar jih opravljajo (zbiranje podatkov za šolsko statistiko, učbeniški sklad, uredništvo šolskih publikacij ...). Z novimi programskimi smernicami in novimi zakoni sta se povečali intenzivnost in obseg dela svetovalnih delavcev (projekti za preprečevanje osipa, preprečevanje nasilja med vrstniki, večja vloga svetovalnih delavcev v notranjem razvoju šol ...). Svetovalni delavci opozarjajo, da ne morejo dovolj kakovostno opraviti vseh nalog, ki jih predvidevajo Programske smernice (prav tam, str. 63).

Standard določa, da »svetovalna služba vsakemu učencu omogoči vsaj en svetovalni razgovor pred zaključkom osnovne šole« (Strokovni svet ..., v Analiza ankete ... 2008, str. 12) in vsaj dve uri predavanj o poklicni orientaciji na oddelek, ki pa niso predvidene v kurikulumu (prav tam, str. 12). Tako se poklicna orientacija izvaja med nadomeščanji, to pomeni, da vsebina dejavnosti ne more biti natančno načrtovana. Tudi svetovalci sami se pritožujejo nad standardom, ki predvideva premalo ur za poklicno orientacijo (Analiza ankete ... 2008, str. 22). Povečati je treba število ur, ki so namenjene poklicni orientaciji. Obseg dejavnosti poklicne orientacije je zelo zmanjšan oziroma poteka le v takem obsegu, da se zadosti standardu. Aktivnosti, ki dodajajo vrednost poklicni orientaciji ter so povezane z dodatnimi stroški, se ne izvajajo (prav tam, str. 28).

Iz tega sklepamo, da so težave s samo organizacijo dela šolske svetovalne službe. V prihodnosti lahko ob ureditvi nastalih težav pričakujemo še večje zadovoljstvo učencev s svetovanjem šolskih svetovalnih služb.

Poznavanje centrov CIPS in IZIDE

Želeli smo tudi ugotoviti, ali dijaki poznajo centre CIPS in IZIDA in če je kakšna razlika med poznavanjem med dijaki poklicnih in strokovnih šol ter dijaki gimnazij. Predvidevali smo, da so dijaki gimnazij v večji meri obiskali CIPS kot dijaki poklicnih in strokovnih srednjih šol. Naredili smo kontingenčno tabelo in izvedli hi-kvadrat preizkus.

		Obisk CIPS-a		Skupaj	
		Ne	Da		
Tip srednje šole	tri in štiriletne srednje šole	f	265	72	337
		f%	78,6 %	21,4 %	100,0 %
	gimnazija	f	131	44	175
		f%	74,9 %	25,1 %	100,0 %
Skupaj		f	396	116	512
		f%	77,3 %	22,7 %	100,0 %

Preglednica 10: Obisk CIPS-a v odvisnosti od tipa šole – hi-kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 0,938; $g = 1$; $p = 0,333$) ni statistično pomembna. CIPS je sicer obiskalo več dijakov gimnazij (25,1 %) kot pa dijakov tri- in štiriletnih srednjih šol (21,4 %). O razlikah med dijaki gimnazij in dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol v osnovni množici ne moremo trditi ničesar.

Centri za informiranje in poklicno svetovanje dajejo informacije o izobraževalnih programih, o pogojih za vključitev v te programe, o naravi in zahtevah poklicev ter druge informacije. Poleg informiranja je na voljo tudi individualno svetovanje, skupinske oblike svetovanja, predavanja ali predstavitve poklicev, pripomočkiza samostojno načrtovanje kariere in drugo (Šlibar 2006 b, str. 14).

Če primerjamo podatke, ki smo jih v naši raziskavi dobili pri vprašanju o vplivu informacij, ki vplivajo na odločitev – ti so pokazali, da je aritmetična sredina pri informacijah, ki so jih dali poklicni svetovalci v zunanjih institucijah, najnižja med vsemi viri informacij – lahko ugotovimo, da je to verjetno posledica tega, da je le malo dijakov že obiskalo CIPS. Pri tem ni pomembno, ali so to dijaki gimnazij ali dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol. V analizi poklicne orientacije na osnovnih šolah (Analiza ankete ... 2008, str. 28) je bilo tudi ugotovljeno, da predstavlja dodatno financiranje dejavnosti poklicne orientacije, ki je povezano z njihovim izvajanjem zunaj lokacije osnovnih šol, nepremostljivo oviro. Obiski CIPS-a so prepuščeni lastni iniciativi učencev in staršev, ki so po mnenju svetovalnih delavcev pasivni in ne izrabijo ponujenih možnosti.

Iz tega lahko sklepamo, kaj so vzroki, da le malo učencev obiše CIPS. Ob večjemu motiviranju učencev in njihovih staršev, da naj bodo dejavnejši pri iskanju informacij o različnih možnostih nadaljnjega šolanja, se lahko pričakuje tudi večji obisk CIPS-ov.

Po drugi strani pa se dijaki za izbiro nadaljnjega šolanja pripravljajo dalj časa, prav gotovo se o tem pogovarjajo s starši že leto ali dve pred zaključkom šolanja v osnovni šoli. Verjetno obišejo CIPS-e in IZIDO tisti učenci, ki se nikakor ne morejo odločiti za poklic, starši pa želijo, da bi izbrali kar najbolj ustrezno šolo.

Podatki za obisk IZIDE kažejo podobno sliko kot pri podatkih o obisku CIPS-ov. Za večji obisk bo treba bolj motivirati učence in njihove starše, da bodo dejavnejši pri iskanju informacij.

Vpliv mnenja o rezultatih pri testiranju v zvezi s poklicno orientacijo na izbiro srednje šole

Želeli smo tudi ugotoviti, ali je mnenje o rezultatih pri testiranju v zvezi s poklicno orientacijo vplivalo na izbiro srednje šole. V šolah se uporabljata računalniški program Kam in kako in TPI (Test poklicnih interesov).

Dijaki so ocenjevali dejavnik z vrednostmi od 1 do 5, pri tem pomeni 1 najmanjši vpliv in 5 največji vpliv. Pri obdelavi podatkov smo združili odgovore 1 in 2 v »Manjši vpliv«, 3 v »Srednji vpliv« in 4 ter 5 v »Večji vpliv«. Izvedli smo hi-kvadrat preizkus.

Vpliv rezultatov testov	F	f%
Majhen vpliv	244	68,2
Srednji vpliv	68	19,0
Velik vpliv	46	12,8
Skupaj	358	100,0

Preglednica 11: Ocena pomembnosti vpliva rezultatov testov, opravljenih v okviru poklicne orientacije na izbiro srednje šole – hi-kvadrat preizkus

Vrednost hi-kvadrat preizkusa (hi-kvadrat = 197,385; $g = 2$; $p = 0,000$) je statistično pomembna. Da rezultati testov malo vplivajo, meni 68,2 % dijakov; da vplivajo srednje, meni 19,0 % dijakov, 12,8 % dijakov pa meni, da imajo velik vpliv. Iz rezultatov je razvidno, da največ dijakov meni, da rezultati testov malo vplivajo na izbiro srednje šole. To nas je presenetilo. Pričakovali smo, da imajo testi velik vpliv. Mogoč razlog je v tem, da dijaki tem testom ne zaupajo ali jim svetovalni delavci niso primerno razložili pomembnosti izpolnjevanja testa.

Tudi v CIPS-ih se uporablja računalniški program Kam in kako. Za odkrivanje interesov se uporabljata tudi TPI (Test poklicnih interesov) in TŠI (Test študijskih interesov). Pogosto uporabljajo tudi Hollandov test – Iskanje poklicne poti (Šlibar 2006 b, str. 15). V osnovnih šolah nastaja problem, da se program Kam in kako distribuira pod licenco, za katero šolski svetovalni delavci trdijo, da si je osnovne šole ne morejo privoščiti (Analiza ankete ... 2008, str. 28). Težava je tudi zastarelost poklicev v samem programu Kam in kako (prav tam, str. 24) in, kot smo že omenili, da je v okviru standarda predvideno premalo ur za poklicno orientacijo v šolah.

Ob večjem številu ur, namenjenih poklicni orientaciji, bi bilo mogoče natančnejše in skrbnejše izpolnjevanje testov in ob sami posodobitvi testov se lahko nadejamo tudi, da bodo testi bolj vplivali na poklicno izbiro učencev. Seveda pa morajo biti obenem testi tudi zanesljivi, veljavni, pravični in smotrni, da je njihovim rezultatom in iz njih izhajajočim sklepom mogoče zaupati.

Težavnost izbire srednje šole in stopnja zadovoljstva z lastno dejavnostjo pri izbiranju informacij o šoli

Želeli smo ugotoviti, kako težka je bila odločitev o izbiri srednje šole za dijake. Predvidevali smo, da je bila odločitev za dijake tri- in štiriletnih srednjih šol težja, saj se je del teh (ki po končani srednji šoli ne bodo nadaljevali šolanja) odločal med različnimi poklici ali poklicnimi področji, dijaki gimnazij pa se še niso odločali o poklicu.

Ocenjevanje je bilo petstopenjsko, pri tem je bilo 1 – zelo preprosto in 5 – zelo težko. Za preverjanje razlik med aritmetičnima sredinama težavnosti odločitev o izbiri srednje šole pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol in dijakih

gimnazij smo uporabili t-test. Razlike med aritmetičnimi sredinami obeh skupin so statistično pomembne ($t = 2,233$, $p = 0,026$). V povprečju so se dijaki tri- in štiriletnih šol težje odločili o izbiri srednje šole (aritmetična sredina = 2,61) kot pa dijaki gimnazij (aritmetična sredina = 2,39). Za dijake poklicnih in strokovnih srednjih šol je bila odločitev o izbiri srednje šole težja kot za gimnazijce.

V rezultatih smo potrdili naše domneve. Dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol so se težje odločili o izbiri srednje šole, ker se del teh, ki ne bodo nadaljevali šolanja po končani srednji šoli, že odloča za poklic ali poklicno področje, ki ga bodo opravljali, dijakom gimnazij pa se še ni treba odločiti za poklic. Vendar ni nujno, da se bo izobraževanje dijakov tri- in štiriletnih srednjih šol končalo s končano srednjo šolo. V Sloveniji je omogočen prehod s tri- in štiriletnih srednjih šol z vmesnimi stopnjami tudi na univerzitetni študij (Informiranje in svetovanje ... 2006, str. 9–10).

Zanimalo nas je, kako zadovoljni so bili dijaki s svojo dejavnostjo pri izbiranju informacij o srednji šoli. Predvidevali smo, da so bili dijaki gimnazij dejavnejši pri izbiranju informacij o srednji šoli.

Ocenjevanje lastne dejavnosti je bilo petstopenjsko, pri tem je 1 – zelo veliko in 5 – nič. Za preverjanje razlik med aritmetičnima sredinama zadovoljstva z lastno dejavnostjo pri izbiranju informacij o šoli pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol in dijakih gimnazij smo uporabili t-test. Razlike med aritmetičnimi sredinami obeh skupin so statistično pomembne ($|t| = 3,095$, $p = 0,002$). Povprečno so bili dijaki gimnazij manj zadovoljni s svojo dejavnostjo pri zbiranju informacij o šoli (aritmetična sredina = 2,75) kot pa dijaki tri- in štiriletnih srednjih šol (aritmetična sredina = 2,49). Z rezultati nismo potrdili naših domnev. Dijaki gimnazij so svojo odločitev lahko preložili za štiri leta in so izbirali samo med različnimi gimnazijami, zato so imeli pred seboj lažjo nalogo. Del dijakov tri- in štiriletnih srednjih šol, ki po končani srednji šoli ne bodo nadaljevali izobraževanja, pa je imel pred seboj pomembno življenjsko odločitev – izbiro o poklicu ali poklicnem področju, zato so se morali ti dijaki za pravilno odločitev bolj potruditi. Od tod izvira tudi njihovo zadovoljstvo z dejavnostjo pri iskanju informacij.

Vpliv predstavitve šole na informativnem dnevu na odločitev o vpisu

Zanimal nas je tudi vpliv predstavitve šole na informativnem dnevu na odločitev o vpisu. Zanimala nas je razlika med vplivoma predstavitve šole na informativnem dnevu pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol in pri dijakih gimnazij.

Predvidevamo, da je vpliv pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol večji, saj lahko na praktičnih primerih vidijo, kaj bodo pozneje počeli poklicu (tisti, ki po končani srednji šoli ne bodo nadaljevali s šolanjem), in je to zelo vplivalo nanje. Zaradi odločanja o poklicu ali poklicnem področju verjetno tudi več pomena pripisujejo informativnem dnevu, več odnesejo od njega in bolj vpliva nanje.

Dijaki so ocenjevali vpliv predstavitve z vrednostmi od 1 do 5, pri tem pomeni 1 – najmanjši vpliv in 5 – največji vpliv. Za preverjanje razlik med aritmetičnima

sredinama vpliva predstavitve šole na vpis na izbrano srednjo šolo pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol in pri dijakih gimnazij smo uporabili t-test. Razlike med aritmetičnimi sredinami obeh skupin so statistično pomembne ($t = 2,045$, $p = 0,041$). V povprečju je imela predstavitev šole na informativnem dnevu večji vpliv pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol (aritmetična sredina = 3,46) kot pa pri dijakih gimnazij (aritmetična sredina = 3,24). Predstavitev šole na informativnem dnevu je bolj vplivala na vpis na izbrano srednjo šolo pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol kot pri dijakih gimnazij.

Naša predvidevanja so se izkazala za resnična. Del dijakov tri- in štiriletnih srednjih šol, ki ne bodo nadaljevali šolanja po končani srednji šoli, se je že odločal za različne poklice, zato je bila predstavitev šole na informativnem dnevu za te dijake zelo pomembna. Manj pomembna pa je bila za dijake gimnazij, saj so ti le izbirali med različnimi šolami, in ne programi.

Po drugi strani pa v Sloveniji že več let upada število vpisanih v srednje poklicne šole (Statistični urad ... 2007). Zato se srednje poklicne in strokovne šole bolj trudijo, da bi povečale vpis. V letu 2006 je Center za poklicno izobraževanje v sodelovanju s tridesetimi srednjimi poklicnimi in strokovnimi srednjimi šolami izvedel celostno dolgoročno načrtovano komunikacijsko akcijo. Namen akcije je bil v celoti spremeniti odnos do poklicnega in strokovnega izobraževanja in povečati ugled le-tega in poklicev nasploh, izboljšati pa so želeli tudi poznavanje poklicnega in strokovnega izobraževanja (Poročilo o ... 2006, str. 2). V sklopu tega projekta so bile pripravljene promocijske zgibanke, objave v medijih ter ogledi posameznih poklicev in programov.

Sklepamo, da so posledica teh dejavnosti za predstavitev poklicnega in strokovnega izobraževanja tudi zelo dobro pripravljene informativni dnevi za učence.

Sklepamo, da so bili dobro pripravljene informativni dnevi na poklicnih in strokovnih šolah tudi eden od razlogov, da je bil vpliv predstavitve srednje šole za vpis na izbrano srednjo šolo večji pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol kot pri dijakih gimnazij.

Sklep

Če povzamemo pglavitne ugotovitve naše raziskave, ugotovimo, da na izbiro srednje šole pri dijakih gimnazij najbolj vplivajo učni uspeh, prijatelji in starši, pri dijakih tri- in štiriletnih srednjih šol pa zanimivost področja in poklica, ugled poklica ter učni uspeh. Najpomembnejši vir informacij, ki so vplivale na odločitev o vpisu, so informacije, ki jih je učenec pridobil na informativnem dnevu, sledijo priporočila tistih, ki že obiskujejo to srednjo šolo, in starši. Nadalje smo v raziskavi še ugotovili, da je izbira tipa srednje šole pri učencih povezana s stopnjo izobrazbe staršev. Ugotovili smo tudi, da so bile tri četrtnine dijakov s svetovanjem svetovalnega delavca v osnovni šoli v zadovoljne, četrtnina dijakov pa s svetovanjem svetovalnega delavca v osnovni šoli in izbiro srednje šole ni bila zadovoljna. Večina dijakov je eno leto po vpisu na srednje šole zadovoljna z

izbiro srednje šole. Dobljeni izidi kažejo, da se morajo svetovalni delavci s tem področjem več ukvarjati, saj je njihov vpliv premajhen. Rešitev vidimo v povečanju števila ur, ki so namenjene poklicni orientaciji v šolah, in zmanjšanju števila administrativnih nalog, ki jih opravljajo svetovalni delavci – tako zmanjka časa za poklicno orientacijo.

Literatura

- Analiza ankete s šolskimi svetovalnimi delavci: Poklicna orientacija na osnovnih šolah. Poročilo (2008). Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- Bezić, T. (2008). Razvoj in spremljanje delovanja mreže svetovalnih služb. *Sodobna pedagogika*, 59, št. 2, str. 60–80.
- Education & Training 2010 – The success of the Lisbon Strategy hinges on urgent reforms. (2004). (http://ec.europa.eu/education/policies/2010/doc/jir_council_final.pdf, pridobljeno 12. 7. 2008).
- Gaber, S. (2006). Edukacija, socialna promocija in »dedovanje« izobrazbe. *Sodobna pedagogika*, 57, posebna izd., str. 42–53.
- Guidance policies in the knowledge society. Trends, challenges and responses across Europe. A Cedefop synthesis report. (2004). (http://www2.trainingvillage.gr/etv/publication/download/panorama/5152_en.pdf, pridobljeno 28. 8. 2008).
- Informiranje in svetovanje za vseživljenjsko učenje in razvoj kariere v Sloveniji: stanje in perspektive (2006). Ljubljana: Andragoški center Slovenije.
- Japelj, P. B. (2004). TIMSS 2003 – Mednarodna raziskava trendov v znanju matematike in naravoslovja. (<http://www.pei.si/UserFilesUpload/timss2003triprviizsledki.pdf>, pridobljeno 2. 6. 2009).
- Marjanovič, U., L., Sočan, G., Bajc, K. (2006). Šolska ocena: koliko jo lahko pojasnimo z individualnimi značilnostmi mladostnika in koliko z dejavniki družinskega okolja. *Psihološka obzorja*, 15, št. 4, str. 25–52.
- McCarthy, J. (2001) The skills, training and qualifications of guidance workers. Paper prepared for the OECD career guidance policy review. (<http://www.oecd.org/dataoecd/36/24/2698214.pdf>, pridobljeno 1. 11. 2008)
- Muršak, J. (2002). Pojemovni slovar za področje poklicnega in strokovnega izobraževanja. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad RS za šolstvo in Center RS za poklicno izobraževanje.
- Niklanović, S. (2007). Pregled politike karierne orientacije v EU. Resolucija o karierni orientaciji. Ljubljana: Zavod RS za zaposlovanje.
- Peček, M., Čuk, I., Lesar, I. (2006). Šola in ohranjanje družbene razslojenosti – učni uspeh in vpis osnovnošolcev na srednje šole glede na izobrazbo staršev. *Sodobna pedagogika*, 57, št. 1, str. 10–34.
- Poročilo o promociji poklicnega in strokovnega izobraževanja v letu 2006. Ljubljana: Center RS za poklicno izobraževanje.
- Sklep o merilih za izbiro kandidatov v primeru omejitve vpisa v programe srednjega poklicnega izobraževanja, srednjega strokovnega in tehniškega izobraževanja ter gimnazij (2006). Ministrstvo za šolstvo in šport.

- (http://www.mss.gov.si/fileadmin/mss.gov.si/pageuploads/novice/doc/Sklep_merila_28_7_06.doc, pridobljeno 1. 8. 2008)
- Resman, M., Bečaj, J., Bezič, T., Čačinovič, V. G., Musek, J. (1999). Svetovalno delo v vrtcih, osnovnih in srednjih šolah. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo in šport.
- Review of Career Guidance Policies in 11 Acceding and Candidate Countries – Synthesis Report. (2003). ([http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/\(getAttachment\)/43062485065B0E82C1257020002FEB25/\\$File/ENL-Career%20guidance-0703_EN.pdf](http://www.etf.europa.eu/pubmgmt.nsf/(getAttachment)/43062485065B0E82C1257020002FEB25/$File/ENL-Career%20guidance-0703_EN.pdf), pridobljeno 12. 8. 2008).
- Rupar, B. (2007). Poklicna/karierna orientacija kot medpredmetno področje v osnovni šoli. V: Žakelj, A., Kurikul kot proces in razvoj. Zbornik prispevkov posveta Postojna 17.–19. 1. 2007. Ljubljana: Zavod RS za šolstvo.
- Statistični urad Republike Slovenije (2007) (http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=843, pridobljeno 4. 8. 2008).
- Šlibar, Z. (2006 b). Predstavitev mreže CIPS-ov. Vzgoja, 8, št. 2, str. 14–15.

Zdenka REPANŠEK, M.A. (University of Ljubljana, Slovenia)

THE ANALYSIS OF FACTORS INFLUENCING THE CHOICE OF SECONDARY SCHOOL, AND THE ASSESSMENT ANALYSIS OF THE QUALITY OF SCHOOL COUNSELLING SERVICES

Abstract: A research was carried out in year 2008 among the first year students of vocational and technical secondary schools and grammar schools. According to the research, the biggest influence on the choice of secondary school for grammar school students represent the didactic success, friends and parents while the attraction of the field and the vocation, the vocation's reputation and didactic success influence the choice of vocation for three and four year secondary school students. The most important source of information which influenced the students' enrolment is the information gained on the Information Day, followed by recommendations of those who already go to the secondary school in question and parents. Furthermore, the research showed that the students' didactic success in the last two year of primary school is connected with their parents' level of education. We also found out that three quaters of students were satisfied with the guidance of the vocational adviser in primary school, one quater of students is unsatisfied with the guidance of the primary school vocational adviser and the choice of secondary school. After a year of their enrolment the majority of students is satisfied with the choice of secondary school. Results that we got are showing, that vocational advisers should make more effort in this field, because their influence is still too small.

Key words: vocational orientation, vocational choice, school counseling, factors of vocational choice, information day, school success.